

I. Ridderbos
h. gevonnissen
gen hem?
wil zeggen
overnemen?
t ware twee
amen doen?
licieeren dan
culier. Maar

n — dat is
uggaan van
K. S.

tie"

heid uit het
ynodocratie
hun eigen
— dat
ir het isolat
in de be
geluid van
positie
is vaster is

van stand-
1. Bezwaar-
statistisch-
archief zou

avondmaal
le „positie“
le“ van den
nmer twee
ndidaat, die
honderden
eaten waar
teft leeren
stuk is,
zijn po-
verlie-
andere, in
n alleen te
met blij-
aanden niet
een terug,

essling in d
den bepaald
zei, waarin

ct men van
ker (!)
en zelf los-
de Graaf,
s ie kreeg,
having der
duiten.

n versterkt
dan sterk,
den bodem
alles zoekt,
chap alleen
K. S.

opmerking

LEVEN

in arbeider
ken in de
idsgelegen-
idere pres-
dig of geen
beider, die
de massa
e woorden
het kader
eren, doch
n ten aan-
conomisch
of in de

chap komt
en daar-
rs indivi-
ging en de
naar de
Fortman
m van de

een eco-

nomische medezeggenschap van den hand-arbeider in de onderneming, die daarvoor noch uit hoofde van zijn opleiding en algemeene economische kennis, noch uit hoofde van de plaats, die hij in de onderneming inneemt en welke, het zij herhaald, een door God voor hem zoowel als voor ieder ander bestelde plaats is, in aanmerking kan komen, zijn wij met dr. Nederbragt van oordeel, dat voor een dergelijken eisch van medezeggenschap geen rechtsgrond aanwezig is.

Zelfs hij, die den allereenvoudigsten arbeid in de onderneming verricht is in het economisch overleg betrokken. Er wordt met hem gesproken over de uitvoering van zijn werk, en daarbij is er het gesprek tusschen baas en knecht, tusschen chef en bediende. Ten aanzien van dit economisch overleg geldt dan evenwel: een iegelijk in zijn orde. Men zal gemerkt hebben, dat wij in plaats van den term medezeggenschap dien van overleg zijn gaan bezigen. Het komt ons inderdaad voor, dat het juist zou zijn te spreken van economisch overleg of mede-overleg dan van economische medezeggenschap. Want deze medezeggenschap is toch steeds en zal dit ook moeten blijven een door den ondernemer gedelegeerde medezeggenschap, waarbij alles en allen toch uiteindelijk aan hun bevoegdheid en verantwoordelijkheid ondergeschikt blijven. Dit geldt m.i. althans voor ons, die als Christenen niet op revolutionair, de orde principieel omkeerend, socialistisch standpunt staan in dezen.

Daar waar de strijd gevoerd wordt voor een eigen, van den ondernemer en den eigenaar onafhankelijke zeggenschap als medezeggenschap in de onderneming en in de grotere economische verbanden, wordt uit dit verkeerde beginsel geleefd. In zulk een opkomen voor zelfstandige medezeggenschap en dan van daarvoor onbevoegde en niet capabele werkers en instanties hetgeen thans ongetwijfeld steun ontvangt in de aanhangig gemaakte wetsontwerpen, speuren wij het streven van den natuurlijke mensch, die zich niet onderwerpt aan de Wet Gods, ook niet aan de tweede tafel der Wet.

Wanneer prof. de Gaay Fortman verklaart, dat het kapitaal economisch niet mag domineeren boven den arbeid, dan zien wij geen principieel verschil meer tusschen dit standpunt en dat, hetwelk werd ingenomen in de beginselverklaring van de Eerste Internationale, gehouden te Londen in 1864. Op deze internationale bijeenkomst van de socialistische vakbeweging uit verschillende landen werd toch uitgesproken: „De onderwerping van den arbeider aan den kapitalist is de grondoorzaak van alle slavernij, alle maatschappelijke ellende en alle staatkundige afhankelijkheid“.

Hier wordt duidelijk en principieel stelling gekozen voor het gelijke recht tot economische zeggenschap van heer en knecht, van ondernemer en arbeider. Dit is voor en na de leidende gedachte voor de breede massa der socialistische arbeiders in onzen tijd gebleven. Het gevaar, dat ook de Christen-arbeider door deze gedachte zal worden meegezogen is allerminst denkbeeldig. Het is een revolutionaire gedachte, zooals gezegd, waarbij men niet leeft uit de Schriftuurlijke visie op den arbeid, waarbij alle schepselen Gods worden gezien in hun kwaliteit als groepen arbeiders Gods die hun ontginnings-opdracht in Zijn Schepping, naar de zinvolle benoeming van Prof. Schilder, hebben te volbrengen. Bij deze Schriftuurlijke visie wordt ook ieders plaats in de orde der geschapen dingen en onder de menschen erkend en gerespecteerd, als door God besteld, worden de trappen van verhevenheid, die er zijn onder de menschen, geëerbiedigd.

Zeggenschap en medezeggenschap zijn tenslotte geen zaken uitsluitend van beschikkingsrecht en bevoegdheid, doch aan het einde der dingen en der tijden zelfs uitsluitend zaken van alleen maar verantwoordelijkheid, wanneer God als de hemelsche Rechter en Eenige Eigenaar verantwoording zal vragen van een ieder, ook van den ondernemer, over het gebruik, dat hij als rentmeester van Zijn goederen heeft gemaakt. Wel dan de goede en getrouwe dienstknecht, over weinig is hij getrouw geweest, over veel zal God hem zetten.

Wanneer wij het voorgaande samenvatten, dan zal het duidelijk worden zijn, dat wij ten aanzien van de medezeggenschap, zooals deze principieel wordt voorgestaan en verdedigd, overtuigd zijn, dat daarbij moet worden gesproken van een aanwezige Crisis van het gezag in het bedrijfsleven.

Daarbij betrouwen wij het, dat zij, die als Christelijke voorgangers op economisch terrein in dezen zijn geroepen tot voorlichting, zulk een mager en weinig principieel gefundeerd en tegenover anderen afgrenzend geluid hebben laten hooren. Wij wezen er reeds in ons inleidend artikel op, dat wij in deze klacht ook betrekken het Rapport inzake het vraagstuk der bedrijfsorganisatie, uitgebracht door de Commissie inzake sociaal-economische aangelegenheden, aan het Centraal Comité van Antirevolutionaire kiesverenigingen. Die halve achterpagina over de Ondernemingsraden in dit geschrift van 16 bladzijden, waar de zaak der medezeggenschap in de onderneming zoo terloops even ter sprake komt, zit ons nog steeds dwars.

Wij hopen nog gelegenheid te vinden op deze zaak terug te komen bij onze voorgenomen beschouwing van de thans ingediende wetsontwerpen, die deze materie van de economische medezeggenschap wettelijk willen doen regelen door de overheid.

P. GROEN.

STUDIESCHETS

over de Partij van den Arbeid

In de rubriek „Kerknieuws“ in dit nummer noemden we het debat tusschen de Buskes en prof. Okma. We kunnen misschien onzen lezers een genoegen doen met volledige weergave (via „In de Waagschaal“) van prof. Okma's schets: Reeds vóór 1940 van vele zijden critiek op ons partijtelsel (Troelstra, Hutzinga, Wiarda Beckman). Bezwaren: partijformatie op chr. grondslag biedt geen oplossing voor het sociaal-economisch probleem. Wel belemmert het bestaan vier partijen de vorming van een eensgezinde progressieve, meerderheid. Positief doen de chr. partijen dus niets goeds meer; negatief berokkenen zij nog veel kwaad.

Intussen is de voorstelling als zou deze critiek op de Christelijke partijen de enige oorzaak zijn van het ontstaan van de Partij van den Arbeid, stellig onjuist. Niet minder heeft medegewerkt de ontevredenheid over de sociaal-democratie van vóór 1948, haar onvruchtbaarheid, haar overwegend materialistisch karakter.

Gedurende de bezettingstijd: brochures; samensprekingen, gijzelaarskamp Michielsgestel, waar kopstukken van alle partijen langdurig bijeen zijn (1941—1944).

Na de bevrijding: op 13 en 14 September 1945 stichtingscongres van de Nederlandse Volksbeweging (N.V.B.) Beginsel: „De menselijke persoonlijkheid, geroepen tot verantwoordelijkheid, zowel voor de ontplooiing der eigen gaven als voor de dienst aan de gemeenschap in waarheid, gerechtigheid, barmhartigheid en naastenliefde wordt door enkeling en gemeenschap geëerbiedigd“.

Doelstelling: niet zelf partij, doch bemiddelen bij de totstandkoming van een „brede volkspartij met personalistisch-socialistische doelstelling“. Gedurende de herfst van 1945: samensprekingen met besturen der S.D.A.P., R.K.V.P., C.H.U., V.D.B. en C.D.U.

Uit de S.D.A.P., V.D.B. en C.D.U. tezamen met de N.V.B. een „Studie-Commissie“ gevormd onder presidium van Dr. Banning. Later sluiten zich dissidente R.K. (Christofoorgroep) en C.H. (groep-Nieuwe Nederlander) aan. Begin 1946 voorstel tot fusie: op de partijcongressen der betrokken partijen, gehouden in Februari 1946, wordt dit voorstel aangenomen. Zaterdag 9 Februari 1946: stichting van de P. v. d. A. Voorlopig beginselprogramma, waarin „democratie“ als grondslag wordt aanvaard. De „kern“ dezer democratie vormt „de eerbied en verantwoordelijkheid voor de persoon van de medemens“. Op het congres van 24—26 April 1947 wordt het definitief beginselprogramma aanvaard.

II. BEGINSELEN:

Onderscheid tusschen de algemene geestelijke grondslag (grondbeginselen) enerzijds en de uitwerking op staatkundig, economisch, sociaal gebied (politieke beginselen) anderzijds.

a. Grondbeginsel.

Hoewel een duidelijke omschrijving van het grondbeginsel in het beginselprogramma ontbreekt („democratisch socialisme“ kan allerlei betekenissen), mag men op grond van de historische ontwikkeling (uit de N.V.B. en haar programma's) aannemen, dat ook de P. v. d. A. staat op de grondslag van het z.g.n. Personalisme: de erkenning van de waarde der menselijke persoonlijkheid.

Dit „grondbeginsel“ steekt niet diep: men kan tot die erkenning komen vanuit zeer verschillende levens- en wereldbeschouwing. (Protestantisme, Rooms-Katholicisme, Humanisme). Doch dit is juist wat de P. v. d. A. wil; zij blijft aan de oppervlakte, om te bereiken, dat — op dit ondiepe niveau — velerlei geestesrichtingen zich zullen verenigen en — met behoud van eigen diepere levensovertuiging — praktisch zullen samenwerken.

Prof. Okma geeft onder b een objectieve weergave van de politieke beginselen, zoals ze in het beginselprogramma van de P. v. d. A. geformuleerd werden.

c. Praktijk.

Bij de bespreking van de P. v. d. A. en haar beginselen mag de behandeling van de praktijk niet ontbreken.

Reeds in het algemeen is dat gewent, omdat uit de praktijk de toepassing der beginselen blijkt. Bij de P. v. d. A. is dat echter dubbel noodzakelijk, omdat de formulering van haar beginselprogramma dikwijls nogal gunstige verwachtingen wekt, die door de praktijk niet worden vervuld. (In theorie handhaving van het gezag; in de praktijk prijsgeven van het gezag. Denk aan de Indische kwestie en het optreden bij stakingen. In theorie: democratie; in de praktijk een zeer ondemocratische houding, vooral tegenover de oppositie).

III. Critiek.

A. Waardering: Het beginselprogramma van de P. v. d. A. is anti-materialistisch. Geestelijke waarden (persoonlijk- en gezinsleven, vrijheid) hebben de voorrang. Daarin onderscheidt de P. v. d. A. zich van het oude Marxisme en het hedendaagse communisme op gunstige wijze. Deze immers stellen de stoffelijke behoeften op de voorgrond.

De P. v. d. A. streeft naar de rechtsstaat, waarin Overheid en onderdanen beide aan hogere normen onderworpen

zijn. Zij verwerpt dientengevolge de totale Staat en alle dictatuur, ook de dictatuur van het proletariaat. Ook hierin staat de P. v. d. A. vierkant tegenover het communisme.

Er schuilt achter de P. v. d. A. een krachtig streven naar sociale gerechtigheid. Men moge over de toelaatbaarheid en de doelmatigheid der middelen met haar van mening verschillen, aan dit streven opzichzelf kan waardering niet worden onthouden.

Eindelijk dient op de creditzijde van de P. v. d. A. te worden geschreven het feit, dat zij bij grote groepen arbeiders weer nationaal besef heeft aangekweekt (verhouding tot het Huis Oranje).

B. Bezwaren:

a. Tegen het grondbeginsel: De oppervlaktige eenheid, welke de P. v. d. A. in „het personalisme“ tot stand bracht, is in wezen niets anders dan schijn. Wanneer twee hetzelfde zeggen, is het nog niet hetzelfde. Zodra men dieper graaft, blijkt deze „waardering van de menselijke persoonlijkheid“ niet alleen uit geheel verschillende wortel te stammen, doch (dientengevolge) ook een volkomen andere inhoud te hebben, alnaarmate zij uit de ene, dan wel uit de andere wortel opkomt. Dan komt bovendien aan de dag, dat deze, — voor de Christen niet onaanvaardbaar schijnende „waarde“ (nl. de menselijke persoonlijkheid) — bij vele personalisten een beslist anti-christelijke betekenis heeft en gepaard gaat met afwijking van Gods Woord en van Zijn ordinantien. De P. v. d. A. is een huis, dat principieel tegen zichzelf verdeeld is. Dit moet voeren tot voortdurende spanning — ook bij de praktische toepassing — tusschen de gelovige Christenen, die hun Belijdenis willen beleven, en degenen, voor wie deze Belijdenis niets anders is dan een waardeloos bijgeloof. De gemeenschappelijke naam („personalisten“ of „democratische socialistten“) vermag deze tegenstellingen niet te verbloemen.

Bovendien is wel duidelijk, dat de bovengrijvende richting die is van het Humanisme, resp. van de Vrijzinnigheid (Banning e.a.), Zulks blijkt — ondanks de erkenning van verscheidenheid en goed recht van alle levensovertuigingen (werkverbanden) — ook uit het Beginselprogramma. „De Partij verwerpt de opvatting, dat de Staat op de grondslag van een kerkelijke belijdenis moet staan“. Dit betekent niet slechts, dat formeel de Staat niet aan een kerkelijk stuk wordt gebonden. Bedoeld wordt, dat de materiële inhoud van de Belijdenis wordt verworpen. Men wil een „geloof zonder dogma“. Vandaar, dat het Humanisme met dit „geloof“ op voet van gelijkheid kan worden behandeld.

De Partij van den Arbeid wil dus geen neutrale Staat. Zij wil een „gelovige“ Staat, een „gelovige“ school, Universiteit, etc. Maar dit officiële Staats- en Partijgeloof, waarin de Overheid het volk, de jeugd, de jeugdleiders, moet opvoeden (actieve cultuurpolitiek!) is in wezen het geloof van de Vrijzinnigheid en van het Humanisme, d.i. in ons oog van het ongeloof.

b. Tegen de politieke beginselen:

1. Staat. De P. v. d. A. anijdt dus niet slechts de band tussen Kerk en staat, doch ook tussen geloof en staat door. Daarmede komen haar staatkundige principes volkomen in de lucht te hangen. Er is dan geen vaste bodem voor het gezag, evenmin voor de vrijheid. De normen van „recht en zedelijkheid“ vinden nergens houvast.

Innerlijke zwakte en innerlijke tegenstrijdigheid: het sociaal-economisch beginselprogramma vereist voor zijn uitvoering een almachtige Staat, hoewel de P. v. d. A. zegt die te verwerpen!

2. Maatschappelijk leven (geestelijk, economische en sociale leven): De P. v. d. A. propageert op al deze terreinen een diepgrijpende Staatsbemoeiening. Daarin openbaart zich de hiervoor bedoelde zwakte in haar staatsopvatting. Zij kent geen innerlijke begrenzing van de Staats-taak. Dientengevolge zullen alle schone beginselen, als verwerping van dictatuur, van bureaucratie, e.d. ijdel blijken.

3. Partijen. Het standpunt van de P. v. d. A. (geen partijformatie op de grondslag van godsdienstige overtuiging, wel „werkverbanden“ op die grondslag binnen de partij) is tegenstrijdig. Bovendien miskent dit standpunt de betekenis van het geloof voor de politiek, niet slechts in theorie, doch ook voor de praktijk.

Het overlopen van Christenen uit de Chr. pol. partijen naar de P. v. d. A. kan ternauwernood beschouwd worden als een versterking van de werkelijk christelijke invloed in de P. v. d. A. Dit overlopen van deze Christenen betekent daarentegen onmiskenbaar een verzwakking van het christelijk front in de grote strijd onzer dagen.

Harerzijds dienen de Chr. pol. partijen te waken tegen verstarring. Zij zullen eigen optreden steeds opnieuw kritisch moeten bezien. Zij dienen ook te beseffen, dat niet voor elk praktisch vraagstuk één bepaalde oplossing tot „de“ christelijke mag worden verheven. Vooral op sociaal-economisch terrein is ruimte voor meningsverschil nodig. Samenwerking in één partijverband op principiële grondslag is op de duur slechts vol te houden, wanneer (op zich zelf onmisbaar) partijdiscipline tot algemeen aanvaarde hoofdzaken blijft beperkt.

(Uit „Nederlandsche Gedachten“ van 22 Maart 1948).

ZENDING EN EVANGELISATIE

Eenige opmerkingen

naar aanleiding van Dr J. Verkuyl's dissertatie I

Met zijn dissertatie „Enkele aspecten van het probleem der godsdienstvrijheid in Azië“ heeft Dr J. Verkuyl ongetwijfeld een onderwerp aangesneden, dat in zijn betekenis nauwelijks kan overschat worden. Actueel, om niet te zeggen précair, zijn de axiatistische problemen — waaronder dan het probleem der godsdienstvrijheid voor de Christelijke Kerk de alles-beheersende plaats inneemt — in hoge mate geworden, sedert in het Atlantische Handvest (Aug. '41) het zelfbeschikkingsRECHT der volkeren werd bele-

den. Al mocht Winston Churchill zich haasten te verklaren in het Lagerhuis (9 Sept. '41), dat de ondertekenaars uitsluitend het oog hadden op Europa, toch kon niet worden voorkomen, dat de publieke wereld-opinie geen onderscheid maakte tusschen volkeren en volkeren. Ook de nederlandse regering aanvaardde mede dit beginsel van het handvest, toen zij op 1 Jan. 1942 de verklaring van de Vereenigde Volkeren teekende.

Dit dusgenaamde recht voor elk volk om over eigen

leven en lot te beschikken, was olie op het smeulende aziatische vuur, een welkome gelegenheid voor „extremistische“ elementen om zich te hullen in het gewaad van vrijheidshelden en de rebellie tegen wettige overheden te prediken. Zij konden rekenen op sympathie, met name in Amerika, dat immers ook eenmaal eigen lot in handen had genomen en den overheerscher naar zijn eilanden teruggejaagd.

Zij konden ook rekenen op den steun van revolutionaire geestverwanten in het buitenland, voor wie wereldrevolutie, gevolgd door roode dictatuur, het beoogde doel is.

Zij mochten hulp genieten van het onpersoonlijke kapitaal, dat zich om geen lot van volkeren bekommert, maar bondgenooten vindt in allen, die bereid zijn volkswelvaart op te offeren aan goudorost en machtswaan.

Zoo konden oogenschijnlijk uiteenlopende stroomingen elkander in Azië vinden: de humanistisch georiënteerde idealisten, de communisten en de Amerikaanse dollarconingen, en ze zingen allen een vrijheidslied.

Dat vrijheidslied klinkt ook door in de dissertatie van Dr Verkuy. Weliswaar behandelt hij het probleem der godsdienstvrijheid, maar hij is er zich terecht van bewust, „dat godsdienstvrijheid nergens ter wereld een geïsoleerde werkelijkheid is. Historisch en principieel is er een onverbreekbare samenhang en interdependentie tusschen godsdienstvrijheid en andere vrijheden, zooals de vrijheid van meeningsuiting, de persvrijheid, het recht van vereniging en vergadering, het minoriteitenrecht, de worsteling om sociale en radicale gelijkwaardigheid enz.“.

„Godsdienstvrijheid en de andere vrijheden kwijnen samen en ze bloeien samen. Ze slepen elkaar mee in hun val of ze heffen elkaar op in hun herrijzenis“.

Men mag verwachten, dat, waar Dr Verkuy dit alles zoo helder ziet, hij in zijn studie de godsdienstvrijheid niet zou hebben geïsoleerd, doch geheel ingepast in het raam eener beschouwing over Kerk en Staat, Overheid en godsdienst, of welke titels hij ook mocht hebben gekozen voor de desbetreffende hoofdstukken. Dit is echter niet het geval.

Mogelijk is zijn begeerte — uitgesproken in het slothoofdstuk over de „Vrijheid van godsdienst in Indonesië“ — om „op geen enkele wijze te willen ingrijpen in den politieke strijd“ van invloed geweest op de behandeling der stof; niettemin liet m.i. Dr Verkuy een prachtige gelegenheid voorbijgaan om, aan de hand van de H. Schrift, het Gereformeerde volk duidelijk voor oogen te stellen, welke roeping Nederland t.a.v. Indië had, heeft of nog hebben zal en hoe die roeping nu en voortaan zal zijn te vervullen.

Toch is het nu ook weer niet zóó, dat Dr Verkuy er in geslaagd is het probleem der godsdienstvrijheid geheel te isoleren. Dat lijkt me ook iets onmogelijks. En zoo vinden we toch allerlei aanknopingspunten aan het bredere terrein van den politieke strijd, dat Dr V. wilde mijden.

„Wat is godsdienstvrijheid?“ vraagt Dr Verkuy. En hij antwoordt:
Vrijheid van geweten.
Vrijheid van godsdienstige belijdenis.
Vrijheid van organisatie.
Vrijheid van activiteit (inbegrepen de werkzaamheid onder en ten behoeve van andersdenkenden).

Dit alles onder inachtneming van de beginselen van recht en goede zeden.

Deze laatste beperking kan niet gemist worden, want Dr V. eischt de aldus omschreven godsdienstvrijheid op voor alle godsdiensten. En bij de niet-christelijke godsdiensten zijn er, die gebruiken huldigen, welke tegen recht en goede zeden ingaan, bijv. koppensnellen, weduwenverbranding en allerlei andere rituele moorden, alamede talloze vormen van ontucht.

Heelemaal vrij zijn die niet-christelijke godsdiensten dan toch eigenlijk niet, want ze moeten het zich laten welgevallen gemeten te worden met een maatstaf van recht en goede zeden. Doch dat is dan ook de eenige beperking, want elke Overheid „wederstaat de ordinantie Gods“, als ze een godsdienst nog verder zou belemmeren in haar vrije uitoefening. „Ze (de Overheid) mag niet wijzer willen zijn dan God“.

Als de Overheid onverhoopt de vrije uitoefening van een godsdienst niet zou willen toestaan, dan moet de Kerk zelfs eischen dat dit wel geschiedt. Want de Kerk moet „vrijheid eischen niet alleen voor zichzelf, maar ook voor andere gemeenschappen“.

„Christus heeft gewild, dat alle menschen tot bekeering komen, d.w.z. dat allen in de gelegenheid komen in vrijheid te beslissen, tot dat Hijzelf in den Dag van den Oogst scheiding zal maken.“

De Christelijke Kerk moet daarom óók opkomen voor de vrijheid der andere religies. Niet „uit eerbied voor anderer overtuiging“, maar „uit eerbied en vertrouwen in de overtuigende macht van den Heiligen Geest, die door de prediking werkt“. Als ze dat niet doet, zou ze toonen niet in haar Heer te gelooven, maar in het geweld; niet in den Geest, maar in dwang“. (blz. 273).

Als de zaken zóó staan, dan moet het m.i. mogelijk zijn, dat er bijvoorbeeld in Kampen, naast de vele bestaande kerken, nog moskeeën, pagodes en stoepa's opgericht worden, indien er zich eenige aanhangers

van oostersehe godsdiensten zouden vestigen. Stel nu, dat de Overheid niet zulke afgodstempels binnen de goede veste zou dulden, dan zou de Gereformeerde Kerk van Kampen (ook de andere kerken natuurlijk) moeten eischen, dat de Overheid „de ordinantie Gods niet wedersta“ en haar roeping t.a.v. de vrijheid van niet-Christelijke godsdiensten begreep. Als zoo'n Kerk dat niet deed, zou ze toonen niet in haar Heer te gelooven!

Nu is er bijkans geen bladzijde in de H. Schrift, waar niet voor iedereen duidelijk de pretentie van de Kerk tot uitdrukking komt. De pretentie namelijk, dat er maar één ware godsdienst is en dat al het andere, wat zich daarnaast nog als godsdienst mocht aandienen, een samenknopsel van ongerechtigheid is, berustend op leugen en duivelsch bedrog. De apostelen gaan de wereld in met de prediking, dat er maar één Naam onder den hemel is, door welken wij kunnen zalig worden, namelijk Jezus Christus en Die gekruisigd. Vernietigend is hun vonnis over alles wat daar tegen in gaat. Afgoden zijn „goden“, die niet bestaan. Afgoderij is een dwaas, onzinnig gedoe, een gruwelijk bedrog. Van bestaansRECHT van andere „godsdiensten“ is nergens sprake.

Dat de Kerk voor de vrijheid (gelijke rechten) van andere godsdiensten in de bres zou moeten springen, is m.i. in lijnrechte tegenspraak met Schrift en belijdenis. En dat zij door dat niet te doen zou toonen niet in haar Heer te gelooven, een vreemde conclusie.

Waarbij vindt Dr Verkuy toch steun voor dergelijke ultra-tolerante ideeën?

Hij vond dien steun zeker niet bij Geesink, wiens „Ethiek“ hij, meer dan men oppervlakkig zou vermoeden, heeft ter hand genomen. Geesink toch wijst er o.m. op (dl II, blz. 366 en 382), dat de Staat het „algemeen christelijke“ heeft te handhaven tegenover anti-christelijke elementen en dan vindt hij zelfs, met den liberalen R. Mohl, dat het jodendom te overijld politieke rechten verkreeg.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Het is mij opgevallen, dat van den kant der synodocratische scribenten af en toe een poging wordt gewaagd eenigen humor in den kerkelijken strijd te mengen. Nu blijft zulks altijd een zeer riskante poging. Want met den humor is het als met de poëzie. Als die er niet is, zei Bilderdijk, dan komt zij er ook niet. Het gedicht uit plicht gelukt niet licht, maar hinkt aan ijsren boeien. En zoo is het ook met den humor. Ontbreekt hij — iemand maakt hem niet.

En zoo stonden wij dus hier voor enkele mislukkingen.

Is de kerkhistoricus en meester in het recht der kerk, die in de Groningsche „Gereformeerde kerkbode“ zijn best doet de werkelijkheid te verdoezelen, inzonderheid voor de nieuwste kerkgeschiedenis, gelukkiger geweest, toen hij den auteur van „De feitelijke toedracht, tien jaren kerkstrijd“ in zijn blad aanviel? Ik geloof het niet.

Hij heeft het over hetgeen „zekere kerkbode“ heeft geschreven en doet dan op het orgaan der vrijgemaakte kerken. En beweert dan, dat dit blad gevuld is met beschuldigingen tegen wat hij noemt de gereformeerde kerken. En dan komt de geestigheid.....

Van een hoogleeraar uit oude tijden, die veel polemiseerde, wordt verteld, dus zegt hij, dat hij was als de salamander, die altijd in het vuur leeft. En dan vertelt hij, dat dit een stukje bijgeloof was van die dagen.

In weerwil dus van het feit, dat hij zelf zegt: het is niet waar, wat van den salamander wordt verteld, zou hij toch raden voor de vrijgemaakte kerkbode als ondertitel te kiezen: de Salamander.

Geestig wordt opgemerkt, dat dit een welwillende raad is, omdat de naam „gereformeerde kerkbode“ zoo algemeen is. Nu ligt hier, naar ik meen, een vergissing, want ds Janssen schrijft in het gereformeerd kerkblad, maar dat kunnen wij daarlaten.

De toegevoegde naam zou meer het speciale in het licht kunnen stellen, aldus de kerkelijke humorist.

Nu is humor nimmer kwaadaardig. Juist het tegendeel.

En het kan dus niet humoristisch zijn, als men iemand een naam als kenteeken wil opdringen, van welken men zelf getuigt, dat hij onjuist is, wijl vrucht van bijgeloof. Het past toch zeker niet bij de liefde, van welke sommige lieden zoo gaarne spreken.

Wat hier werd opgemerkt gaat over de schreef; het is niet op, maar over het kantie, en dus ook, naar de dichter oordeelde, „lichtelijk“ „flauw“.

Maar de historicus en man van het kerkrecht zegt van zich zelf: als ik nu ook maar iets van den geest van een salamander had zou ik op mijn beurt ook handigheidjes kunnen vertellen.

Laat ik den schrijver troosten. Een mensch kan al te bescheiden zijn. Want ik heb de Encyclopaedie Britannica eens opgeslagen — en die is altijd zeer secuur — en daarin van den salamander het volgende gelezen. Nu geen bijgeloof, maar echte werkelijkheid. Daar lees ik: salamanders, ver van het vuur te kunnen doorkomen, zooals de ouden meenden, worden alleen gevonden in vochtige plaatsen, en komen bij mistig weer,

Nog minder vond hij dien steun in art. 36 van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis. Daarin zijn weliswaar in 1905, 21 woorden geschrapt, nochtans zijn deze niet vervangen door woorden, welke aan het ambt der Overheid de roeping verbinden de afgoden te bevorderen. Ja, bevorderen! Want, zooals we later zullen zien, houdt het begrip „bevorderen van het Koninkrijk van Jezus Christus“, vgl. Dr Verkuy, in, dat de Overheid aan de Kerk geen belemmeringen in den weg leggen mag, meer niet, voor al niet meer! Welnu, als de Overheid dat óók niet aan de afgoderij doet, bevordert ze — in den gedachtengang van Dr Verkuy — de afgoderij. „Niet belemmeren“ is bij hem synoniem met „bevorderen“.

Ook vond Dr Verkuy geen steun, al méént hij van wél, bij de bekende gelijkenis van den vijand, die onkruid zaaide tusschen de tarwe (Matth. 13: 24—30).

Hij geeft in dit verband een uitleg aan dit Schriftgedeelte, welke uitnemend zou aansluiten bij een verhaal over een boozen vijand, die op klaarlichten dag zich met een zak onkruidzaad onder de zaaiers mengt en van wien de tarwe-zaaiers nu — in opdracht van hun heer — moeten erkennen, dat hij met evenveel recht zijn distels in den akker zaait als zij hun tarwe. De politie er bij halen mogen ze zeker niet, integendeel, ze zouden zoo noodig het recht van den onkruidzaaiër tegenover de politie moeten bepleiten.

Het is in veler oogen wellicht een aanlokkelijk beeld, dat Dr Verkuy voor oogen schemert: alle godsdiensten in alle landen even vrij. Dan doet het er ook niet toe, wat voor een Overheid er in zoo'n land gezag oefent, een christelijke, een mohammedaansche of een heidensehe, mits een internationale rechtsorde over die vrijheid waakt.

Maar dit beeld behoort zeker niet in de Kerk. Een volgende maal nog eenige aspecten van deze „Aspecten van het probleem der godsdienstvrijheid in Azië“.

G. GOOSSENS.

vooral na een donderbui, te voorschijn en worden dan in plaatsen gevonden, waar men ze in gewone tijden niet zou verwachten.

Nu, kijk eens hier. Dat past net, zou ik zoo zeggen. Om van de „nattigheid“ te zwijgen, wie houdt nu meer van den mist als het soort kerkrecht- en kerkhistorieeschrijvers, die wij in dit geval aan het werk zien?

Laat ik het bewijs aanstonds leveren uit hetzelfde artikel, waarin dan die salamander werd opgevoerd. Tegenover ds Janssen, die zich houdt aan de feitelijke toedracht, plaatst dr Praamsma zijn historiebeschouwing.

Wat zijn de feiten? zoo vraagt hij.

En dan komt het. „De feiten zijn deze, dat nog heden ten dage tal van bezwaarde gereformeerde ambtsdragers hun ambt met eere bekleeden in onze gereformeerde kerken. De feiten zijn deze, dat ze hun bezwaren in den kerkelijken weg hebben ingediend en dat die bezwaren het volle pond hebben gekregen in de meerdere vergaderingen onzer kerken. De feiten zijn deze, dat er niemand is geweest, maar dan ook niemand in onze kerken, die er ook maar aan gedacht heeft op deze bezwaarde broeders toe te passen de tucht, die leiden moet tot uitsluiting buiten het koninkrijk Gods“.

Nu moet men goed lezen. Op deze bezwaarde broeders is de tucht die moet uitsluiten buiten het koninkrijk Gods, niet toegepast. Er ligt in dit feit, want deze bezwaarde broeders zijn werkelijk gespaard, terwijl anderen om minder verzet werden uitgeworpen, juist, naar mijn smaak, de ergste ongerechtigheid en onwaarheid van heel den synodocratischen gang.

Dat is het juist wat ds Janssen en anderen, die werkelijke historie schrijven, ook willen doen zien.

Dr Praamsma heeft nu den fijnen smaak, om van zijn vroegeren ambtsbroeder, ik meen in dezelfde klas, te vertellen, dat hij zelfs de allereerste samenspreking, die nog niet eens een tuchttoefening was, en waarin hij publiek bewilligd had „ontdook, door de kerkelijke beenen te nemen en zich met pak en zak vrij te maken“.

Daar zijn af en toe onder ons van die zachtvaardige menschen, die bijv. De Reformatie te fel noemen.

Maar die nimmer zelfs de moeite nemen om te letten op een hoon, zooals diegenen aandurven, die er zich geregeld over beklagen, dat wij hen den broedernaam weigeren.

Nu moet men eens zien wat zij zooal wagen, ook om eens geestig te zijn.

Het lust mij niet hierop verder in te gaan.

Ik wil integendeel trachten het kwade met het goede te ontmoeten en den kerkhistoricus en zijn vrienden te herinneren aan een werkelijk geestig gebeuren in de vorige eeuw.

Want de historicus, die als de salamander houdt van den mist, waarin alles even grijs of grauw wordt, wil den werkelijken kerkstrijd verdoezelen door zijn lieflijke idylle vol mist met telkens de woorden: de feiten zijn deze.

Zooals Moeder de Gans het ook doet: daar was eens enz.....

Het wil mij echter voorkomen, dat men nog meer succes zou hebben door heel den kerkstrijd weg te

vagen en
Men is nu
Waarom
Daar is
het minde
Ik denk
in 1827 ui
quoi Napo
den wij d
nooit heef
gissing, bi
schieden
De schit
Frankrijk
doel.

Wat wa
In de d
werden ve
den Christ
En nu v
nadat hij
na bezig
dat alle r
de verba
aanzagen.
gen die d
in versch
Zoo dur
en Heere
Men ver
angst het
vrouw, tr
hinderde,
met vrou
liefhebben.
Nietzsche.
Welnu —
in de dage
Nu leefd
tig geleerd
man en e
was door
al den on
Ten eind
ik zal nu d
op een ma
heeft geb
nimmer he
Zoo kwa
heet: hoe
je van het
werd gezeg
Pères v
nimmer be
de son. La
Zijn naa
van Apollo
en verderv
van het leg
gekomen. V
dat bewijst
sche woord
Napoleon
sel n é wil
Zoo wor
9:11. Apo
Deze Na
is: het goe
dat past. V
en de nach
De naam
Letitia; de
dat zijn d
zegt Pères,
l'automne,
vander jaa
vast.

Dan had
de twaalf
Hij werd
zee. Apollo
ten. Hij be
Noorden. I
nen.

En zoo
wel duidelij
die hij dan
niet de sla
Allemaal
Nu moge
jongste ref
ten, als w
zouden wij
gen dienen

Laten zij
schrijver, h
je: alsdat
Zou hij n
blijf, van
in Frieslan
sche stijfko
ontleend en
Enfin — b
heeren bes
feiten, de
Schilder, he
afhoudingen